

A lassító

Niko Paech közgazdász portréja

Nincs mobiltelefonja. Nincs autója. Nincs televíziója. Gyűlöli a mértéktelenséget, és számára a világ legdrágább kincse az idő. *Niko Paech* elutasítja a gazdasági növekedést, meggyőződése, hogy „a világot csak akkor lehet megmenteni, ha radikálisan megváltoztatjuk az életstílusunkat”.

Magas, izmos, haja néhány milliméteres. Az oldenburgi egyetemen lévő kis irodájának falán a *Soft Machine* nevű brit jazzrock együttes posztere, a könyvespolcon ilyen című könyvek: *A lassúság kreativitása*, *Előre a mérseklet felé*, *Belépés a kiszállásba*.

„Régóta tudjuk, hogy a korlátlan növekedés mítosz”, mondja Paech. „Végső soron a *Római Klub*nak a növekedés hatáiról szóló tanulmánya már 1972-ben kimutatta, hogy a világ szakadék felé rohan. Utána sokan azt gondolták – kezdetben én is –, hogy új technológiákkal meg lehet oldani olyan problémákat, mint a környezet-pusztaítás, az éghajlatváltozás és a források szükségessége. De a 'zöld' növekedésbe vetett hit nagy önbecsapás: egyfajta valláspótlék, amely mindmáig visszatart minket attól, hogy helyesen viselkedjünk.”

Passzív házak, elektromos autók, energiatakarékos hűtőszekrények, ökoáram: Paech szerint egyelőre még ezek az újítások is több kárt okoznak, mint hasznot. Miért? „*Üzabb* termelés eredményei. Olyan újítások, amelyek elnapolják a problémákat, ahelyett hogy megoldanák őket.” A közgazdász az energiafordulat példáján világítja meg álláspontját. Amíg Németország az atomenergia használatából való kiszárlást szinte kizárólag új szénművekkel ellensúlyozza, a megújítható energiák kiépítése egyszerűen további megterhelést jelent. „Nem zöldre mázolt 'Csak így tovább!'-ra van szükségünk”, haborodik fel Paech. „Végre lomtalanítanunk és lassítanunk kellene az életünket. Takarékoskodni, leépíteni, zsugorítani, röviden: szerényebben élni! Ez a lényege annak, amit én 'a növekedés utáni közgazdaságnak' nevezek.”

Paech tudományosan alapozta meg, miért van itt a legfőbb ideje a növekedés nélküli gazdaságnak, és saját példáján mutatja meg, hogyan fest a részletekben „a csökkentés művészete”: nemcsak autója nincs, jó harminc éve nem eszik sem húst, sem tojást, nem ül repülőgépre, és előadásain egy 1987-ből való zakót visel. Az olyan „jóléti ballasztoknak” és „energia-rabszolgáknak”, mint a mikrosütő, az MP3-as lejátszó vagy a digitális kamera, végképp nincs helyük a lakásában. Arra a kérdésre, melyek a legnagyobb bűnei a környezet ellen, ezt feleli: „Túl sokat utazom vasúton.”

Hogyan következik be az, hogy valaki ilyen radikálisan átállítja az életét? „Tulajdonképpen mindig is álmódó voltam”, vonja meg a vállát Paech. Őt gyerek közül a legidősebbként egy kis faluban nőtt fel, közel a holland határhoz. Apja asztalosként, kőművesként és burkolóként dolgozott, mielőtt lakókocsik szerelőjeként és kereskedőjeként önállósult volna. Szüleitől tanulta meg, mint jelent spórolni, mondja Paech.

Ma kulcsélménynek nevezi azt, hogy az 1970-es években végigélte két új autópálya létrejöttét lakóhelye közelében. Később az atomreaktorok, a mezőgazdasági gyárak, az erdők kihalása és a légitforgalom örületes terjeszkedése okozott neki gondot. Amikor 17 évesen az ochtrupi gimnáziumba vezető úton defektet kapott a mopedje, egy szárnyastelep területén találta magát. A nyitott ajtón keresztül az épület belsejébe esett a tekintete, s az állatok megpillantása sokkolón hatott rá: „A mai napig sem fogtam föl, hogyan fogadhatjuk el ezt. Lázadásnak kellene kitörnie!” Az autót, amelyet a jogosítvány mellé ajándékoztak neki a szülei, egy év múlva eladta.

Mindezek ellenére Paech nem örömtelen aszkéta. Életstílusát nem érzi lemondásnak: „Nem az a gazdag, akinek sok pénze van, hanem az, akinek kevésre van szüksége”, mondja Paech, és vigyorog. A boldogsághoz mindenekelőtt két dologra van szüksége: könyvekre és zenére. Kedveli a jazzt, két együttesben is szaxofonozik. Elettársával koncertekre jár, barátaival szívesen tölt el hosszú estéket a kocsmában. Harmincas éveit közepén nagy vágyát teljesítette be: element Izlandra – biciklivel.

Paech nemcsak a kevesebb fogyasztásért küzd. Az is fontos számára, hogy hosszabban használja a tárgyakat, megossza, javítsa vagy a legjobb esetben maga állítsa elő őket. Teljesen következetes dolog tehát, ha a közgazdaságtan rendkívüli professzora szabad idejében kenyeret süt, gyerekeket korrepetál, szaxofonját generálzza saját kezűleg, és a szomszédokkal szerszámokat cserél, hogy régi számítógépeket és kerékpárokat bütykölhessen. Meggyőződése, hogy a boldogságkeresésben a legtöbb embernek nem a pénz, hanem az idő hiányzik. Ezért azt javasolja, hogy heti húsz órára csökkentés az átlagos munkaidőt: „Akkor az embereknek kevesebb pénzük, de több idejük lesz, amit arra is használhatnak, hogy kézműves tevékenységeket folytassanak.”

Vissza az önellátáshoz? Paech további követelményei nem csengenek kevésbé radikálisan. A fenntarthatóság kutatója nemcsak a

maximálisan 2,7 tonna/éves egyéni széndioxid-büdzsé bevezetését ajánlja (egy átlagos német több mint 10 tonnát „termel” évente); ha rajta múlna, akkor a német autópályák és repülőterek több mint felét lezárnák: „Maglehet, túl sokat követelek az emberektől”, ismeri el, aztán hozzáteszi: „De nincs más választásom.”

Előadásain Paech tomboló tapsot arat, mérhetetlen mennyiségű postai és elektronikus levelet kap, és hamarosan megjelenik legújabb könyve. A fenntarthatóság kutatója tagja az *Attac* tudományos tanácsadó testületének, társközdeményezője a *Wachstums-wende* [Növekedési fordulat] hálózatának és elnöke a *Vereinigung für Ökologische Ökonomie*-nek [Ökológiai Közgazdasági Egyesület]. Jóllehet diákjai is tisztelik őt, Paech olykor magányosnak érzi magát: Még azok között is, akik osztják nézeteit, alig akad olyan, aki úgy szeretne élni, ahogyan ő.

Közgazdász kollégái között Paech igen vitatott személyiség. „Ugy tűnik, sok olyan közgazdász van, aki nem akarja, hogy köze legyen hozzám”, mondja. Időnkint roszindulatú mondanások is a fülébe jutnak: „Tartsátok távol tőlünk ezt a dadaista közgazdászt!” Eddig abban is meggátolták, hogy tartós egyetemi professzori állást kapjon: „Olykor az a benyomásom, hogy az embernek kerozinfüggőnek kell lennie ahhoz, hogy megpályázhasson egy professzori állást.” Energikusan megvárja a fejét, aztán kitekint az ablakon az esőbe, és folytatja: „Sokan azt mondják: 'Ez a Paech olyan barátságos, olyan optimista ember!' De egyáltalán nem vagyok az.”

Röviddel ezelőtt visszautasított egy indiai konferenciára szóló meghívást. Végül is nem akar azoknak a „klímavédelmi nagymenőknek” egyike lenni, akik „a jó ügy nevében szüntelenül és hatástalanul röpködnek a föld körül”. Ehelyett ma délután vonattal falura utazik: egy biogazdálkodó már régóta kérte, hogy a kis település parókijában bemutathassa a növekedési örülettel szembeni elképzeléseit.

Amikor élete álmáról kérdezem, Paech hosszasan rázza a fejét: „Tudom, hogy szomorúan hangzik, de már nincsenek nagy álmaim.” Töprengve néz íróasztalára. Aztán mosoly jelenik meg az arcán: „De mégiscsak. Természetesen a növekedés utáni közgazdaság eszméjéről álmodom. De ez nem látványos napfelkelte lesz, hanem szerény élet – igen-igen helyhez kötött, megtelepedett élet... kicsi boldogság.” Ezután nem sokkal Niko Paech felül a biciklijére, és az esőben a pályaudvarra hajt.

Teresa Schneider